

Baskijskie sporty ludowe – *herri kirolak* – i ich rola w turystyce Kraju Basków

Jakub Szymański

Uniwersytet Łódzki, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych

ORCID: 0000-0001-5147-8520

Abstrakt

Skojarzenia z turystyką sportową mogą być wielorakie, a wielu osobom przywodzą na myśl igrzyska olimpijskie czy też największe turnieje piłkarskie. Tymczasem ten rodzaj turystyki, a nawet turystykę sportowo-kulturową, uprawiać można także na skalę regionalną. Tak najczęściej dzieje się w przypadku baskijskich sportów ludowych, tzw. *herri kirolak*. W niniejszym artykule nakreślona została panorama tych tradycyjnych sportów i zastanowiono się również nad kwestiami ich promocji w internecie oraz ich roli w turystyce Kraju Basków. W pierwszej części artykułu znalazła się także krótka charakterystyka samego regionu, a następnie zwięzły opis poszczególnych, odpowiednio sklasyfikowanych, dyscyplin *herri kirolak*. W części związanej z turystyką opisane zostały istniejące formy promocji baskijskich sportów ludowych na stronach internetowych przez oficjalne biura i wydziały informacji turystycznej, a także firmy organizujące wydarzenia i mające w swojej ofercie m.in. pokazy *herri kirolak*. Z obserwacji wynika, że sporty te nie są jeszcze siłą napędową baskijskiej turystyki, a pełnią rolę edukacyjną dla przyjezdnych i wzmacniającą tożsamość kulturową Basków.

Słowa kluczowe: sporty tradycyjne, *herri kirolak*, Kraj Basków, promocja turystyki, turystyka sportowo-kulturowa

Wprowadzenie

Pierwsze skojarzenia z turystyką sportową wielu ludziom przywodzą na myśl zmagania olimpijskie, największe turnieje piłkarskie czy też wyjazdy na najsłynniejsze maratony lub regaty. Tymczasem turystykę sportową, a nawet sportowo-kulturową uprawiać można też na skalę regionalną. Tak najczęściej dzieje się w przypadku baskijskich sportów ludowych, tzw. *herri kirolak*. W niniejszym artykule pragniemy podjąć się nakreślenia panoramy tychże sportów i zastanowić się nad ich rolą w turystyce Kraju Basków, a także nad ich kulturotwórczym potencjałem w odniesieniu do samych Basków i zaznajamianiem przyjezdnych z baskijską, często mało znaną, kulturą. W tym ostatnim przypadku ten rodzaj turystyki pełnić może zatem także rolę edukacyjną dla turystów spoza regionu (zarówno z pozostałych hiszpańskich wspólnot autonomicznych, jak i spoza Hiszpanii), a sami Baskowie poprzez uczestnictwo w pokazach lub uprawianie tychże sportów wzmacniają swoją tożsamość kulturową.

Za zasadne uważamy postawienie następujących pytań badawczych: W jaki sposób promowane są baskijskie sporty ludowe na stronach internetowych oficjalnych organizacji turystycznych, wydziałów ds. turystyki prowincji i trzech największych miast baskijskich oraz prywatne firmy organizujące wydarzenia i aktywności? Które sporty są szczególnie promowane? Do kogo skierowana jest oferta pokazów i zawodów? Jakie cele są osiąganе poprzez ich promocję?

Jako metoda badań obrana została analiza zawartości stron internetowych organizacji zajmujących się promocją Kraju Basków na następujących poziomach: ogólnobaskijskim (turismo.euskadi.eus), poszczególnych prowincji baskijskich (w Hiszpanii: Araba/Álava, Bizkaia/Vizcaya, Gipuzkoa/Guipúzcoa), wydziałów ds. turystyki urzędów największych miast i stolic prowincji (Bilbao wraz z aglomeracją Gran Bilbao, San Sebastian i Vitorii-Gasteiz), a także analiza materiałów promocyjnych największych świąt lokalnych (*Aste Nagusia*, *la Virgen Blanca*) oraz festiwali kultury baskijskiej (Bilbao Basque Fest) i oferty prywatnych firm zajmujących się organizacją wydarzeń. Analizowane są wszelkie treści i wzmianki nawiązujące choćby w najmniejszym stopniu do baskijskich *herri kirolak* w obrębie całości tychże stron internetowych, a przyjęta została metoda analizy dyskursywnej [Cieślik-Florczyk 2014, s. 27; Sasińska-Klas 2014]. Baza adresów stron internetowych podana została w wykazie bibliograficznym. Promocja w internecie nie ogranicza się, naturalnie, do samych stron internetowych, a obecnie dużą rolę odgrywają przede wszystkim media społecznościowe, jednak treść stron internetowych poszczególnych organizacji traktujemy jako kompleksową podstawę i zbiór informacji prezentowanych przez te podmioty.

Zwięzła charakterystyka Kraju Basków

Niemniej jednak, aby należycie zagłębić się w świat baskijskich *herri kirolak*, należy przedtem dokonać krótkiej charakterystyki położenia i odrębności Kraju Basków na tle Hiszpanii. Nie ulega wątpliwości, że w porównaniu z hiszpańskim południem, Wyspami Kanaryjskimi i Balearami, południowo-wschodnim wybrzeżem i największymi miastami, Kraj Basków (być może poza najliczniejszym Bilbao/Bilbo i przepięknie położonym San Sebastian/Donostią) nie należy do czołówki najchętniej odwiedzanych regionów tego śródziemnomorskiego kraju. Jak podaje INE (*Instituto Nacional de Estadística*, hiszpański odpowiednik Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce), w 2021 r. liczba turystów przypadających na każdą wspólnotę autonomiczną

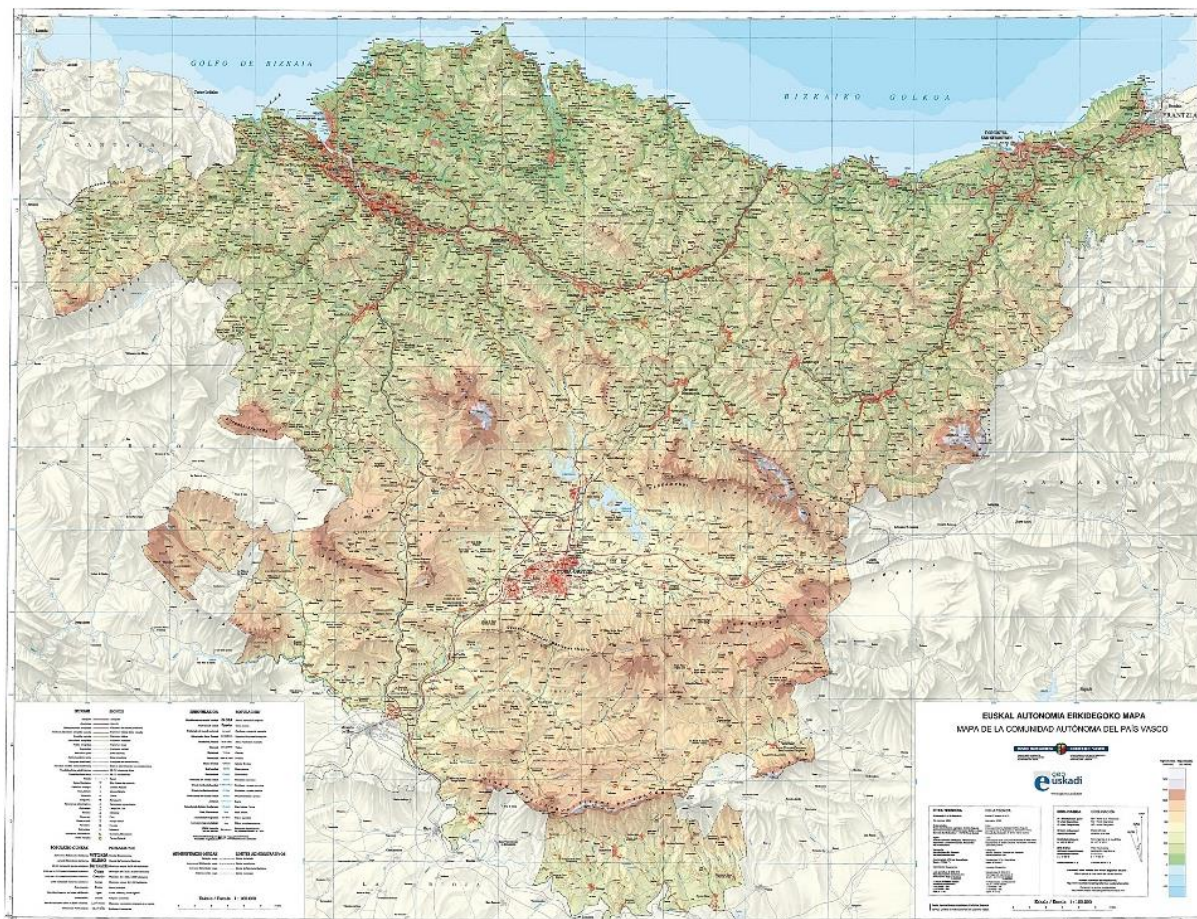
wyniosła odpowiednio: 4,2 mln dla Andaluzji, 5,2 mln dla Wysp Kanaryjskich, 6,3 mln dla Balearów, 4 mln dla Walencji, prawie 5,8 mln dla Katalonii, prawie 2,2 mln dla Madrytu i 688 tys. dla Kraju Basków [www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=23988].

Rycina 1. Mapa administracyjna Baskijskiej Wspólnoty Autonomicznej i sąsiadujących z nią regionów
Źródło: mapa.nom.es [18.06.2022]

Administracyjna Baskijska Wspólnota Autonomiczna położona jest na północy Królestwa Hiszpanii i oblewana wodami Zatoki Biskajskiej (która, ponadto, wzięła swoje nazewnictwo od jednej z baskijskich prowincji, Vizcaya/Bizkaia). Od zachodu graniczy z Kantabrią i Kastylią-León, od południa z regionem znanym jako La Rioja, a dalej na wschód znajduje się Nawarra. Co więcej, ok. dziesięciokilometrowy odcinek granicy na północnym wschodzie dzielony jest bezpośrednio z Francją. Wspólnota ta, składająca się z trzech prowincji (Álava/Araba, Guipúzcoa/Gipuzkoa, Vizcaya/Bizkaia), liczy 2177654 mieszkańców (dane na 1 lipca 2021 roku) [https://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=10262], a jeśli chodzi o jej powierzchnię (7234 km²), stanowi ona 77% terenu województwa opolskiego i 20% województwa mazowieckiego. Co więcej, w obrębie prowincji Araba znajduje się *condado de Treviño*,

enklawa należąca administracyjnie do Kastylii-León. Region charakteryzuje się górzystym ukształtowaniem terenu (najwyższe z nich sięgają ok. 1500 m n.p.m.), zaś w pasie od jego administracyjnej stolicy, Vitorii-Gasteiz, na wschód aż po Nawarrę rozciąga się także długa na 40 kilometrów równina, tzw. *llanada alavesa* (po baskijski: *Arabako lautada*). Na ryc. 1 zaprezentowany został podział administracyjny tejże wspólnoty autonomicznej, zaś poniżej jej ukształtowanie terenu (ryc. 2).

Rycina 2. Mapa fizyczna Baskijskiej Wspólnoty Autonomicznej
Źródło: strona rządu baskijskiego [www.euskadi.eus, 18.06.2022]

Mimo wszystkich przytoczonych wyżej informacji, kwestia baskijskości poszczególnych terytoriów nie jest jednoznaczna. Inne spojrzenie reprezentowane jest przez koncepcję włączenia w skład ziem rdzennie baskijskich – nazywanych *Euskal Herria*, Baskonia – także Nawarry oraz francuskiej części Kraju Basków, czyli trzech kolejnych prowincji (nazywanych po baskijski *Iparralde*: Lapurdi [franc. *Labourd*], Zuberoa [franc. *Soule*] i Nafarroa Beherea [franc. *Basse Navarre*]). W takim założeniu, podkreślanym poprzez hasło *zazpiak bat*, odnoszącym się do jedności siedmiu baskijskich prowincji, Baskonia rozciąga się od Bajonny we Francji, aż po zachodnie

krańce hiszpańskiej Baskijskiej Wspólnoty Autonomicznej i południowe tereny Nawarry (zwanych razem po baskijski *Hegoalde*). Zatem, jak podaje Mirgos [2020, ss. 22-23], „Obszar Kraju Basków z pewnością nie tak łatwo wyznaczyć. [...] Baskowie są zatem obywatelami różnych państw, a zamieszkiwane przez nich regiony cechuje znaczna różnorodność – ze względu nie tylko na sytuację administracyjną czy językową, ale i poczucie tożsamości”. Kolejny problem stanowi nazewnictwo. Wśród określeń wymienia się następujące jednostki: Vasconia (Baskonia), Euskal Herria, Euskadi/Euzkadi, País Vasco (Kraj Basków), Wspólnota Autonomiczna Kraju Basków lub Baskijska Wspólnota Autonomiczna (hiszp. *Comunidad Autónoma del País Vasco*, bask. *Euskal Autonomia Erkidegoa*), Vascongadas itd. Jak słusznie zauważa Mirgos [2020, s. 24], „Ich wybór zależał nie tylko od epoki, ale i poglądów mówiącego”. Należy jednakże pamiętać, że w przeszłości nie istniał nigdy odrębny byt polityczno-administracyjny, który zrzeszałby wszystkie wymienione baskijskie prowincje i jednoznacznie określałby ich granice administracyjne.

W dyskusji o Kraju Basków z pewnością nie można pominąć niezwykle istotnej kwestii dotyczącej tożsamości jego mieszkańców, czyli języka baskijskiego. Jest to język bez ustalonej przynależności do konkretnej rodziny językowej, ale wiadomo z pewnością, że nie wchodzi w skład języków indoeuropejskich. Pamiętać należy, że nie wszyscy Baskowie posługują się tym językiem [por. [www.eustat.eus/elementos/...](http://www.eustat.eus/elementos/)], ale po intensywnych wysiłkach przywrócenia baskijskiej mowy (m.in. nadaniu mu oficjalnego statusu na równi z językiem hiszpańskim, ustanowienie edukacji po baskijski itd.) z roku na rok rośnie ich liczba, co stało się możliwe dzięki, między innymi, standaryzacji z 1968 roku, po której powstała zunifikowana odmiana języka baskijskiego (*euskara batua*).

Chociaż na przestrzeni lat pojawiło się kilka teorii dotyczących pochodzenia zarówno tego bezpaństwowego narodu, jak i samego języka, żadna z nich nie została do tej pory jednoznacznie potwierdzona, a większość stanowi już jedynie zrewidowane próby naukowego dociekania [por. Barandiarán 1963; Bähr 1934]. Niemniej jednak, niepodważalnym faktem jest, że „[p]rzywołać można wiele dowodów na to, że Baskowie są grupą odrębną fizycznie. Istnieje typ baskijski o długim, prostym nosie, gęstych brwiach, silnie zarysowanym podbródku i długich małżowinach usznych”¹ [Kurlansky 2000, s. 19]. Co więcej, oprócz charakterystycznych rysów twarzy, odkryto, że Baskowie

¹ Tekst oryginalny: „Ample evidence exists that the Basques are a physically distinct group. There is a Basque type with long straight nose, thick eyebrows, strong chin, and long earlobes”.

mają najwyższy na świecie współczynnik koncentracji grupy krwi o. Murzyn-Kupisz [2003, s. 186] podaje, że „Baskowie są najstarszą grupą etniczną Półwyspu Iberyjskiego, najdłużej zasiedlającą nieprzerwanie ten sam region w Europie”.

Samych Basków w ich języku określa się mianem *euskaldun* (czyli „posiadający lub posiadająca *euskarę*”, język baskijski), ale, jak wskazuje Mirgos [2020, s. 25], „ze względu na to, że nie wszyscy mieszkańcy tego regionu są baskijskojęzyczni, niektórzy decydują się albo na stosowanie hiszpańskiego terminu *vasco*, albo baskijskiego i niewskazującego na język danego użytkownika, lecz na miejsce jego pochodzenia czy zamieszkania – *euskal herritar*”.

Podstawy teoretyczne i kulturowe

Wybrany temat wymaga jednocześnie zwrócenia uwagi na założenia i definicje zarówno turystyki sportowej, jak i kulturowej. Jak podaje Malchrowicz [2015] w eseju zatytułowanym *Blaski i cienie turystyki sportowej*, opublikowanym na portalu Post-turysta: „[t]urystyka sportowa często sprzyja rozwojowi innych pozytywnych form podróżowania – na przykład turystyki kulturowej”. Pierwsza z nich, definiowana przez Alejsiaka [2016, s. 92], stanowi: „jedną z form ogólnie pojętej turystyki, a podstawą jej wyodrębniania są jej związki z szeroko pojętym sportem, zarówno jeśli chodzi o jego wymiar partycypacyjny (związany z podejmowaniem aktywności fizycznej przez turystów sportowych – i w celu realizacji ich zainteresowań, i z przyczyn zdrowotnych), jak i widowiskowy (związany z organizacją oraz uczestnictwem turystów w imprezach sportowych)”. Zajadacz [2016, s. 104] podkreśla jednocześnie, że „[o]bserwowane [jest] coraz większe zróżnicowanie rodzajów turystyki, które można określić mianem turystyki sportowej, szybki wzrost ich popularności (np. maratonów, rajdów, wyjazdów typu *groundspotting*, *groundhopping*) stanowi odzwierciedlenie zmian zachodzących w stylu życia współczesnego społeczeństwa nastawionego w coraz większym stopniu na aktywność fizyczną”. Za turystykę kulturową przyjmujemy zaś „te wszystkie grupowe lub indywidualne wyprawy o charakterze turystycznym, w których spotkanie uczestników podróży z wytworami kultury albo powiększenie ich wiedzy o zorganizowanym przez człowieka świecie otaczającym jako jej wytworze jest zasadniczą częścią programu podróży lub stanowi rozstrzygający argument dla indywidualnej decyzji o jej podjęciu lub wzięciu w niej udziału” [Mikos von Rohrscheidt 2016, s. 47].

W kontekście *herri kirolak* będziemy mieć zatem do czynienia z obydwoma aspektami w zależności od sposobu rozłożenia akcentów. W ten sposób, traktowane mogą być one zarówno w ujęciu czysto sportowym, jak i przez pryzmat tożsamości i kultury baskijskiej. Warto nadmienić, że wszelkie jej przejawy, w tym szczególnie język i jej symbole, były represjonowane w czasach dyktatury frankistowskiej, co pozostawiło trwałe ślady w tkance społecznej [Mirgos 2015, s. 47]. W opinii Nosala [2011, s. 22], sporty baskijskie spajają i wyodrębniają całą grupę i są „traktowane jako specyficzne świadectwa lokalności, dowód na to, że ich kultura jest inna od otaczającego ją kontekstu społecznego”.

Samo zjawisko tradycyjnych sportów i gier określane jest przez UNESCO [2017] jako „aktywnością ruchową w zakresie wypoczynku i rekreacji, która może mieć charakter rytualny. Stanowią one część uniwersalnej różnorodności dziedzictwa. Są uprawiane w sposób indywidualny lub zbiorowy, wynikają z tożsamości regionalnej lub lokalnej; opierają się na zasadach przyjętych przez grupę, która organizuje działania konkurencyjne lub niekonkurencyjne. Tradycyjne sporty i gry mają charakter popularny w ich uprawianiu i organizacji, ale jeśli przekształcają się w sport, mają tendencję do uniformizacji i instytucjonalizacji. Uprawianie sportu tradycyjnego i gier promuje globalne zdrowie”². W tym przypadku należy odwołać się również do pojęcia *cultural heritage tourism* (turystyka śladami dziedzictwa kulturowego), które Jamieson [1998, s. 65] definiuje jako „podróże związane z doświadczaniem sztuk wizualnych i performatywnych, budynków, obszarów, krajobrazów oraz specjalnych stylów życia, wartości, tradycji i wydarzeń”³, obejmujące „rzemiosło, język, gastronomię, sztukę i muzykę, architekturę, poczucie miejsca, miejsca historyczne, festiwale i wydarzenia, zasoby dziedzictwa, charakter środowiska pracy i technologię, religię, edukację i ubiór”⁴.

Ponadto, w odniesieniu do baskijskich sportów tradycyjnych warto nadmienić, że chociaż nie znajdują się w oficjalnym rejestrze UNESCO, zaliczyć można je w poczet

² Tekst oryginalny: „Traditional sport and games are motor activities of leisure and recreation which can have a ritual character. They are part of the universal heritage diversity. They are practiced in an individual or collective manner, deriving from regional or local identity; they are based on rules accepted by a group that organizes competitive or non-competitive activities. Traditional sport and games dispose of a popular character in their practice and in their organization, yet if turned into sport tend to be uniform and institutionalized. The practice of traditional and games promotes global health”.

³ Tekst oryginalny: „travel concerned with experiencing the visual and performing arts, heritage buildings, areas, landscapes, and special lifestyles, values, traditions and events”.

⁴ Tekst oryginalny: „handicrafts, language, gastronomy, art and music, architecture, sense of place, historic sites, festivals and events, heritage resources, the nature of the work environment and technology, religion, education, and dress”.

niematerialnego dziedzictwa kulturowego Kraju Basków i Hiszpanii, które Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego [2003], określa ogólnie jako „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności - jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”.

Innymi przykładami sportów tradycyjnych włączonych na listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO są chociażby zawody w koszeniu trawy w Kupres w Bośni i Hercegowinie, gra kok-boru z Kirgistanu (wykorzystująca konie), koreańskie zapasy *ssirum* czy wyścigi wielbłądów w Zjednoczonych Emiratach Arabskich i Omanie. Warto również zwrócić uwagę na szereg 23 gier i sportów z belgijskiej Flandrii, zakwalifikowanych w 2011 roku do rejestru dobrych praktyk na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa (*Register of Good Safeguarding Practices*). Działania podjęte na rzecz ochrony tychże sportów obejmują „wsparcie dla organizacji specjalistycznych i parasolowych, publikacje, festiwale, pokazy, wymianę wiedzy, działania promocyjne, wypożyczalnie sprzętu do gier tradycyjnych oraz Park Gier Tradycyjnych”, a także „wzmacnianie świadomości kulturowego znaczenia ich dziedzictwa wśród zawodników” [UNESCO, lista Niematerialnego Dziedzictwa, nr 513]. W przypadku Kraju Basków, niektóre z tego rodzaju działań (np. festiwale, pokazy, ale również publikacje takie jak cytowana w tym artykule praca zbiorowa *Euskal jokoa eta jolasa. Transmitting the Basque heritage through games and play* [2005], wydana przez autonomiczny rząd baskijski, a także kursy dla przyszłych trenerów *herri kirolak*) są również wdrażane.

Niestety, po gruntownych poszukiwaniach jesteśmy zmuszeni stwierdzić, że dotychczas jedynymi pracami w języku polskim⁵ na temat zestawienia sportu i kultury Basków (lub przynajmniej wspominające ich połączenie), wliczając w to również przetłumaczony artykuł opublikowany na stronie *cafebabel.com* [Aspe Montoya 2008], są artykuły [2012, 2013a, 2013b, 2014a, 2014b, 2017], rozprawa

⁵ Osoby posługujące się językiem hiszpańskim mogą zaś sięgnąć do pracy Rafaela Franco Aguirre [1983] o tytule *Deporte rural vasco*.

doktorska [2016] i książka [2022⁶] Bartosza Prabuckiego z Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu (niemniej jednak, skupia się on w dużej mierze na jednym ze sportów nazywanym *pelota vasca*) i artykuły [2011, 2015] oraz rozprawa doktorska [2012] Przemysława Nosala z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także praca Karoliny Buczkowskiej i Ewy Malchrowicz-Mośko [2010].

Takie zestawienie i zasadność kulturowego spojrzenia na baskijskie sporty ludowe argumentowane są przez samego autora [Prabucki 2013a, s. 264] w następujący sposób: „[s]port jako komponent kultury niesie ze sobą ogromny potencjał poznawczy. Jego wnikliwa obserwacja daje badaczom reprezentującym różne dziedziny wiedzy możliwość odkrywania i badania takich mechanizmów, które są czasem trudno uchwytnie w innych sferach życia człowieka. Sport bowiem to aktywne działanie. Uczestniczący w nim ludzie są często bardziej autentyczni, ponieważ wyzwalają się z okowów kultury i konwenansów społecznych, «ściągając» różne społeczne maski”.

Jedna z baskijskich badaczek potwierdza, natomiast, żywy charakter sportów ludowych i ich istotną rolę w kulturze Basków: „Nie postrzegam *herri kirolak* jako anachronicznych przedłużeń, ale jako cenne obiekty kulturowe, w stopniu, w jakim nadal pełnią funkcję we współczesnym społeczeństwie baskijskim”⁷ [Egibar Artola 2005, s. 162]. W skład tego zbiorczego terminu wchodzi następujące dyscypliny: *aizkolaritza* (rąbanie drewna), *harrijasotzea* (podnoszenie kamieni), *sokatira* (przeciąganie liny), *trontzalaritza* (piłowanie drewna), *idi probak*, *asto probak*, *zaldi probak* (przeciąganie kamiennych bloków przez zespół złożony z wołów, osłów lub koni i zaganiającego) lub *giza probak* (przeciąganie kamiennych bloków przez ludzi), *sega jokoa* (sianokosy), *lasto altxatzea* lub *lasto botatzea* (unoszenie lub rzut belą siana), *orga jokoa* (unoszenie wozu), *txinga eramatea* (przenoszenie ciężarków ze specjalnie przygotowanym uchem), *lokotx biltzea* (zbieranie kolb kukurydzy), *ontzi eramatea* (przenoszenie baniek na mleko), *zaku eramatea* (przenoszenie worka), *harri zulaketa* (świdrowanie kamiennych bloków) czy też *ingude altxatzea* (unoszenie kowadła na czas).

⁶ Ta ostatnia pozycja opublikowana została w języku angielskim, jednak stanowi kontynuację badań Prabuckiego w obszarze badań nad tradycyjnymi sportami.

⁷ Tekst oryginalny: „I do not conceive the *herri kirolak* as anachronistic prolongations but as valuable cultural objects, to the extent that they continue to fulfil a function in modern Basque society”.

Jak zauważa Egibar Artola [2005, s. 164], „[w]szystkie one tworzą od 1986 roku Baskijską Federację Gier i Sportów, podmiot złożony z federacji terytorialnych regionów Araba, Gipuzkoa, Bizkaia, Nafarroa i Iparralde”⁸. Poza organizowanymi pokazami przy okazji wydarzeń kulturalnych czy świąt i profesjonalnymi zawodami, nie są one jednak praktykowane, co potwierdza ta sama autorka: „Praktyka odmian *herri kirolak* poza federacją praktycznie nie istnieje. Wszyscy sportowcy, którzy uczestniczą w oficjalnych pokazach, wyzwaniach i zawodach są zrzeszeni w federacji. Dlatego też nie istnieje żadna większa grupa, która regularnie angażuje się w te praktyki poza federacją”⁹ [Egibar Artola 2005, s. 164]. Odpowiedź na to, jak wyglądało to przed zrzeszeniem w federacji odnajdujemy na stronie Nawarskiej Federacji Herri Kirolak: “Do momentu stworzenia federacji *herri kirolak*, głównym motorem napędowym naszych tradycyjnych gier i sportów były zakłady”¹⁰. Ważną uwagę w tym kontekście notuje Prabucki [2014b, s. 147]: „[t]u należy zastanowić się, czy udział w sportach i grach tradycyjnych jest zawsze dostępny dla wszystkich? Z pewnością nie. W przypadku przytaczanej już peloty baskijskiej i innych sportów, uważanych za tradycyjne, ale kierujących się w stronę profesjonalizacji, udział jest coraz bardziej zarezerwowany dla wybranych”.

Biorąc pod uwagę charakter *herri kirolak*, oczywistym staje się ich wiejski rodowód, ściśle związany z pracami w polu, przy budowie domu lub w jego obejściu. Należy jednocześnie zdać sobie sprawę z kulturowej wagi samego domu (bask. *etxe*). Sporty ludowe nierozzerwalnie związane są z rzeczywistością baskijskiej wsi i domów nazywanych *baserri*, mieszczących w sobie zarówno pomieszczenia dla wielodzietnej i kilkupokoleniowej rodziny, jak i dla inwentarza (a niejednokrotnie również skomplikowaną prasę do wyrobu cydru, magazyn na ziarno itd.). Ze strony Nawarskiej Federacji Herri Kirolak dowiadujemy się, że „[s]port wiejski związany jest z pracą gospodarstwa [*baserri* (hiszp. *caserío*)], powodem i podstawą jego istnienia, jak też z walką jego mieszkańców o byt w trudnym środowisku naturalnym. Sposoby życia naszych przodków zostały zapisane w naszych rodzimych sportach poprzez różne

⁸ Tekst oryginalny: „All of them constitute, since 1986, the Basque Federation of Basque Games and Sports, a federation comprised of the territorial federations of Araba, Gipuzkoa, Bizkaia, Nafarroa and Iparralde”.

⁹ Tekst oryginalny: „The practice of the modalities of *herri kirolak* outside the federation is virtually non-existent. All sportspeople that participate in official exhibitions, challenges and competitions are federated. Therefore, there is no major group that engages in these practices regularly outside the federation”.

¹⁰ Tekst oryginalny: „Hasta la creación de las federaciones de *herri kirolak*, la apuesta ha sido la principal dinamizadora de nuestros juegos tradicionales”.

prace, które musieli wykonywać: budowanie domów i murów z kamienia, ścinanie drzew, wyrabianie węgla drzewnego, uprawianie ziemi wołami, zbiór i transport plonów, koszenie trawy, przygotowanie siana...” [https://herrikirolaknafarroa.org/origen-y-evolucion/]¹¹.

Jak zauważa Mirgos [2011, s. 164], samo *etxe* jako kulturowe słowo-klucz jest wszechobecne: „[o]dnajdziemy go w nazwiskach ludzi, nazwach domów, firm, zespołów muzycznych czy restauracji. Stanowi on też ważną metaforę literacką i istotny składnik niezliczonych przysłów i powiedzeń, a także codziennych wyrażen. Przede wszystkim jednak *etxe* to jeden z zasadniczych składników baskijskiej wizji świata i miejsca w nim jednostki”.

Co szczególnie interesujące, w wielu przypadkach zamiłowanie do konkretnej dyscypliny *herri kirolak* przekazywane jest z pokolenia na pokolenie i tym samym rywalizują ze sobą kolejni członkowie sportowych klanów, czego przykładem może być zaprezentowana w baskijskiej telewizji ETB rodzina Izeta, podnosząca od pięciu pokoleń kamienne bloki. Nazwisko zawodników najczęściej obierane jest od nazwy domu, co również jest znamienne w baskijskiej kulturze – Mirgos [2020, s. 168] notuje, że „Sam dom nosił imię, z którym nierzadko jednostka identyfikowana była w większym stopniu niż ze swoim nazwiskiem rodowym”.

Biorąc pod uwagę chęć analizy istniejących form promocji baskijskich sportów tradycyjnych na stronach internetowych przez organizacje o różnym zasięgu terytorialnym, zasadne będzie również nawiązanie do instrumentów promocji produktów turystycznych, pojmowanych tutaj w ujęciu szerokim, czyli w odniesieniu do regionów, miejscowości lub poszczególnych atrakcji turystycznych [Panasiuk 2006, s. 89].

Kaczmarek, Stasiak i Włodarczyk [2005] ujmują sposoby promowania produktu turystycznego w cztery kategorie: reklamę, *public relations*, sprzedaż i promocję uzupełniającą. W przypadku promocji baskijskich *herri kirolak* na stronach internetowych organizacji turystycznych mamy do czynienia z pierwszą z nich, a niekiedy dochodzi również sprzedaż konkretnej usługi, czyli najczęściej oferty uczestnictwa w aktywności związanej ze sportami ludowymi.

¹¹ Tekst oryginalny: ”El deporte rural está ligado al trabajo del caserío, causa y raíz del mismo, en la lucha de sus moradores por la subsistencia, en un entorno natural difícil. Las formas de vida de nuestros antepasados han quedado grabadas en nuestros deportes autóctonos, a través de los diversos trabajos que han tenido que realizar: construir los caseríos y bordas con piedra, talar árboles, fabricar carbón, trabajar la tierra con bueyes, recolectar la cosecha y transportarla, segar la hierba, henificarla...”, źródło (Nawarska Federacja Herri Kirolak) podajemy w wykazie bibliografii.

Reklamowanie sportów tradycyjnych ściśle powiązane jest zaś z pojęciem marketingu terytorialnego, który „zajmuje coraz bardziej znaczące miejsce w lokalnych programach rozwoju. Jest on określany jako całokształt skoordynowanych działań podmiotów lokalnych, regionalnych lub ogólnokrajowych zmierzających do wykreowania procesów wymiany i oddziaływania przez rozpoznanie, kształtowanie i zaspokojenie potrzeb oraz pragnień mieszkańców. Głównym celem marketingu terytorialnego jest wpływanie na opinie, postawy i zachowania zewnętrznych i wewnętrznych grup zainteresowanych klientów, przez kształtowanie właściwego zestawu środków i instrumentów stymulowania relacji wymiennych” [Szromnik 2007, s. 22].

Wedle słów Rawskiego [2010, s. 69], „[p]romocję w marketingu terytorialnym rozumie się jako całokształt działań, związanych z komunikowaniem się jednostki terytorialnej z otoczeniem, obejmującym informowanie o terytorium, przekonywanie o jego atrakcyjności i nakłanianie do nabycia produktów terytorialnych potencjalnych rynków docelowych”. Działania te można podzielić, według kryteriów Zawadzkiego [2013, ss. 438-439] na promocję zewnętrzną, czyli skierowaną w naszym przypadku na odbiorców spoza Kraju Basków (lub w szerszym ujęciu Hiszpanii) oraz promocję wewnętrzną – ukierunkowaną przede wszystkim na zainteresowanie mieszkańców samego regionu. Ten sam badacz [Zawadzki 2013, s. 439] wskazuje, że „[p]odstawową rolą działań promocyjnych jest uświadomienie turystom oraz potencjalnym inwestorom walorów i możliwości danego obszaru. Do celów najbardziej pożądanых przez regiony należą:

- wzrost świadomości turystów dotyczącej istnienia regionu,
- przekonywanie o walorach regionu,
- podnoszenie użyteczności oferty regionu,
- kształtowanie tożsamości i pozytywnego wizerunku regionu,
- przyciąganie do regionu większej liczby turystów i inwestorów”.

Charakterystyka poszczególnych *herri kirolak*

Korzystając z podziału zaproponowanego przez dwoje baskijskich badaczy [Cayero Alkorta i Sagastume Fernández 2005, ss. 182-183] i wytycznych Baskijskiej Federacji Gier i Sportów Baskijskich, opiszemy zwięźle poszczególne sporty ludowe, rozpoczynając od kategorii siłowej: podnoszenia i przenoszenia ciężarów.

Pierwszą dyscypliną jest *harrijasotzea* (z bask. *harri* – kamień i *jaso* – podnosić), polegająca na tym, że dwóch rywalizujących ze sobą zawodników ma za zadanie podnieść jak najwięcej razy kamienny blok (o kształcie kuli, walca, równoległoboku lub sześcianu) o konkretnej wadze (ryc. 3). Najczęściej spotykane są kamienie ważące od 100 do 125 kg, ale rekord u mężczyzn wynosi ponad 300 kg, zaś u kobiet ponad 160 kg.

Następnym sportem w tej kategorii jest *txinga erametea* (z bask. *txinga* – ciężarek na zawodach i *eraman* – nosić). Polega on na niesieniu dwóch ciężarków z uchem, po jednym w każdej ręce, bez ograniczeń czasowych i w miarę możliwości na jak najdłuższym dystansie. W męskiej kategorii juniorskiej ciężarki ważą 35 kg, zaś w seniorskiej 50 kg. Kobiety przenoszą na zawodach po 25 kg. Podobnym do niego sportem określić można *ontzi eramatea* (z bask. *ontzi* – pojemnik i *eraman* – nosić), czyli przenoszenie baniek na mleko. Każda z nich waży 41 kg i ma pojemność 20 litrów. Co znamienne, wedle zasad nie wolno używać talku ani żadnej innej substancji, która poprawiałaby chwyt.

W kategorii siłowej umiejscowić należy również odmianę *herri kirolak* zwaną *orga joko* (z bask. *orga* – wóz i *joko* – gra, zabawa). W tym wypadku próba ta polega na podnoszeniu wozu i jego przenoszeniu po okręgu wokół punktu, w którym jest przymocowany dyszel. Podejście kończy się, gdy koła wozu dotkną z powrotem ziemi (ryc. 4).

Następnie, wymienić należy tutaj próby polegające na przeciąganiu kamiennych bloków, które nazywane są w zależności od podmiotu faktycznie wykazującego się swoją niebywałą tężyzną fizyczną. Mamy, zatem, do czynienia z *giza probak*, gdy są to ludzie (ryc. 5), *idi probak*, kiedy bloki ciągnięte są przez parę wołów, oraz *zaldi probak* (z bask. *zaldi* – koń) lub *asto probak* (z bask. *asto* – osioł). W każdym z tych przypadków liczy się jak najdłuższy pokonany dystans. Baskijska Federacja Gier i Sportów Baskijskich nie precyzuje, jednakże, jakiej wagi są poszczególne bloki ani czy ich rodzaj zmienia się w zależności od tego, jakie zwierzę je ciągnie.

W kategorii siłowej nie może zabraknąć również *lasto botatzea* (z bask. *lasto* – siano i *bota* – rzucać), czyli rzutu belą siana. Próba ta polega na przerzuceniu ponad poprzeczką beli siana ważącej 12-13 kg za pomocą wideł. Trudność tej rywalizacji ukazuje się w pełnej krasie, w miarę jak poprzeczka unoszona jest na wysokość nawet ponad pięciu metrów.

Ostatnim sportem, który przyporządkować można do kategorii siłowej jest *ingude altxatzea* (z bask. *ingude* – kowadło i *altxatu* – podnosić, unosić), czyli unoszenie

kowadła na czas (ryc. 6). Polega ono na podniesieniu żelaznego kowadła – ważącego 18 kg – na określoną wysokość (a *de facto* przybicie nim do umieszczonej nad głową platformy) jak największą liczbę razy w ciągu półtorej minuty.

Następną kategorią zaproponowaną przez Cayero Alkortę i Sagastume Fernández [2005, ss. 182-183] są sporty polegające na cięciu lub rąbaniu. Najlepszym ich przykładem jest *aizkolaritza* (z bask. *aizkora* – siekiera), czyli zawody w rąbaniu drewna (ryc. 7). Przygotowane pnie mają określoną średnicę, zaś zawodnik ma za zadanie przeciąć je w najkrótszym możliwym czasie za pomocą siekiery, stojąc w rozkroku na samym pniu.

Kolejnym baskijskim sportem ludowym z tej kategorii jest *trontzalaritza* (z bask. *trontza* – piła), czyli ręczne piłowanie drewna. Odbywa się ono w zespołach dwuosobowych za pomocą piły poprzecznej, a zadaniem rywalizujących jest jak najszybsze przecięcie pnia drzewa. Co więcej, nie wystarczy pojedyncze przecięcie, ich liczba również ustalana jest przez federację.

Ostatnią próbą, jeśli chodzi o cięcie jest *sega joko* (z bask. *sega* – kosa i *joko* – gra, zabawa), czyli sianokosy (ryc. 8). W tym przypadku rywalizacja również posiada określone ramy czasowe, a dodatkowo ograniczony jest obszar przeznaczony do koszenia. Zawodnik ma za zadanie skosić jak najwięcej kilogramów trawy za pomocą kosy. Finał męski trwa 60 minut, zaś kobiecy 20 minut.

Kolejne konkurencje zakwalifikować należy jako zręcznościowo-szybkościowe. Pierwszą z nich jest *lokotx biltzea* (z bask. *lokotx* – kolba kukurydzy i *bildu* – zbierać), czyli zbieranie na czas kawałków drewna¹² przypominających wielkością kolby kukurydzy. Zawodnicy mają za zadanie włożenie lub wrzucenie ich do kosza pojedynczo, zaś same *lokotxak* rozłożone są w rzędzie w odległości 1,25 m od siebie. W przypadku gdyby jakaś z nich nie znalazła się w koszu, zawodnik nie ma prawa pójść po następną „kolbę”. Strategie zawodników, jeśli chodzi o zbieranie *lokotxak* są różne, ponieważ zapisy federacji podają, że kolejność zależy wyłącznie od osoby rywalizującej.

W kolejnej rywalizacji, nazwanej mianem *zaku eramatea* (z bask. *zaku* – worek i *eraman* – nosić), celem zawodników jest, jak sama nazwa wskazuje, przeniesienie worka na barkach w jak najkrótszym czasie na określonym dystansie. Sam worek

¹² Ustandaryzowane kawałki drewna wprowadzone zostały ze względu na konieczność ujednolicenia wielkości kolby w ramach rywalizacji, w innych przypadkach, np. przy okazji gier pozafederacyjnych, są to nadal kolby kukurydzy.

powinien ważyć mniej więcej 80 kg, a wypełniony być kukurydzą, pszenicą lub podobnym ziarnem. Najczęstszy dystans do pokonania wynosi zaś 120 metrów.

Ostatnim sportem ze zbioru *herri kirolak* w tej kategorii jest *harri zulaketa* (z bask. *harri* – kamień i *zulo* – dziura), polegający na wydrążeniu jak największej liczby dziur o określonej głębokości w kamieniu przy użyciu świdra ręcznego (ryc. 9). W tym przypadku również ustanawiany jest czas próby, zaś głębokość wydrążonej dziury z reguły osiąga ok. 13 cm.

Dwie pozostałe konkurencje nierozzerwalnie związane są z użyciem liny. W pierwszej z nich, o nazwie *sokatira* (z bask. *soka* – lina i z hiszp. *tirar* – ciągnąć), dwa zespoły po osiem osób rywalizują ze sobą w przeciąganiu liny. Co ważne, łączna waga wszystkich zawodników w zespole nie może przekroczyć ustalonego pułapu. Zwycięzcą rywalizacji jest, naturalnie, drużyna, która przeciągnie konkurentów na swoją stronę. Warto zaznaczyć, że uprawiający ten sport zrzeszeni są, poza baskijską federacją, również w związkach międzynarodowych, zatem trudno jednoznacznie mówić tu o współczesnym czysto baskijskim charakterze tej dyscypliny.

Drugą odmianą *herri kirolak* wymagającą użycia liny jest zaś *lasto jasotzea* (z bask. *lasto* – siano i *jaso* – podnosić). Konkurencja ta polega na uniesieniu beli siana za pomocą liny jak największą liczbę razy na określoną wysokość. W tym przypadku bela waży 45 kg, a czas przyjęty na realizację próby to dwie minuty. Za zaliczone uznaje się podniesienie beli, a następnie jej opuszczenie do samej ziemi, przy czym wymagane jest również, aby węzeł na linie dotknął bloczka, przez który ta przechodzi.

*Rycina 3. Zawodnik podnoszący kamienny blok w dyscyplinie harrijasotzea
Źródło: Wikimedia Commons [18.06.2022]*

*Rycina 4. Zawodnik rywalizujący w konkurencji orga joko
Źródło: Wikimedia Commons [18.06.2022]*

Rycina 5. Odmiana *giza probak* i kamienny blok przeciągany przez grupę mężczyzn
Źródło: Wikimedia Commons [19.06.2022]

Rycina 6. Zawodnik rywalizujący w dyscyplinie *ingude altxatzea*, w tle widoczna również bela siana wykorzystywana w konkurencji *lasto botatzea*
Źródło: Wikimedia Commons [18.06.2022]

Rycina 7. Zawodnik (aizkolari) w dyscyplinie aizkolaritza
Źródło: fotografia własna

Rycina 8. Segalari (zawodnik koszący) w trakcie zawodów
Źródło: Wikimedia Commons [19.06.2022]

Rycina 9. Zawodnik świdrujący dziurę w dyscyplinie *harri zulaketa*

Źródło: Wikimedia Commons [19.06.2022]

Promocja *herri kirolak* na stronach internetowych

Niezależnie od formy rywalizacji, ich kulturowy i tożsamościowy charakter stał się dodatkowym argumentem w promocji Kraju Basków jako regionu turystycznego i jego marketingu terytorialnym. Widoczne jest to zarówno na poziomie lokalnych biur informacji turystycznej, jak i na tym ogólnobaskijskim w polityce Departamentu Turystyki, Handlu i Konsumpcji przy rządzie Baskijskiej Wspólnoty Autonomicznej, co wykazane zostanie w następnych akapitach.

Na oficjalnej rządowej stronie promującej turystykę w Kraju Basków (turismo.euskadi.eus) odnaleźć można wzmianki o następujących dyscyplinach: *aizkolaritza* (rąbanie drewna), *harrijasotzea* (podnoszenie kamiennych bloków), *sokatira* (zespołowe przeciąganie liny) oraz regaty łodzi zwanych *trainerak* i grę w pelotę, zaś w przygotowanych krótkich filmach (stanowiących część promocji wizualnej produktu turystycznego) poza tymi sportami promowane są również sianokosy, czyli *sega joko* i *lasto jasotzea*, czyli unoszenie beli siana za pomocą liny. Produkt turystyczny, jakim stały się w tym przypadku baskijskie sporty tradycyjne, reklamowany jest również hasłem „*Masz ochotę na 100-procentowe baskijskie*

przeżycie?”, a sama podstrona z *herri kirolak* oferowana jest w dziewięciu wersjach językowych¹³, co również ukazuje aspiracje marketingowe w regionie. Ponadto, jeszcze do niedawna znaleźć można było ofertę skierowaną do grup złożonych z maksymalnie 10 osób, w ramach której mogły one na własnej skórze poczuć emocje związane z uprawianiem różnych dyscyplin *herri kirolak* (do wyboru dla odwiedzających) [web.archive.org]. Co więcej, aktywność organizowana w położonym na wybrzeżu Getxo (część aglomeracji Gran Bilbao) skierowana była nie tylko do samych mieszkańców – zarówno Kraju Basków, jak i Hiszpanii – ale też w ofercie znalazła się możliwość opowiedzenia o baskijskich sportach ludowych i ich demonstracji w językach angielskim i francuskim, co świadczy o próbach promocji wewnętrznej i zewnętrznej, a zatem dwutorowego ukierunkowania tego rodzaju turystyki – na rynek rodzimy, ale również międzynarodowy – i o chęci zainteresowania obcokrajowców specyfiką baskijskiej kultury i ich niematerialnym dziedzictwem. Organizatorzy nie wykluczają jednocześnie żadnej grupy społecznej: cykliczne wydarzenia skierowano zarówno do dorosłych, jak i do dzieci, a w samym przyporządkowaniu tematycznym aktywności na stronie podkreśla się ich kulturowy charakter.

Jeśli chodzi o strony internetowe organizacji na poziomie całych prowincji Kraju Basków, zarówno ta promująca dziedzictwo Arabi/Álavy (alavaturismo.eus), jak i witryna departamentu ds. turystyki regionu Gipuzkoa/Guipúzcoa (gipuzkoaturismoa.eus) nie wspominają ani słowem o tradycyjnych sportach. Niemniej, w przypadku kolejnej i ostatniej z nich, promującej prowincję Bizkaia/Vizcaya (visitbiscay.eus), w podstronach o korzeniach kulturowych Basków i drugiej, traktującej o baskijskości (obydwie podstrony znajdują się w wykazie poniżej), znajdujemy zwięzłe, ale szczegółowe wzmianki o następujących dyscyplinach: *aizkolaritza*, *harrijasotzea*, *sokatira*, *segajokoa*, *harri zulaketa*, *lasto botatzea*, *lasto altxatzea*, *giza probak*, *ingude altxatzea*, *orga jokoa*, *zaku eramatea*, *txinga eramatea* i *lokotx biltzea* (tłumaczenia nazw podane są w części charakteryzującej poszczególne sporty). W porównaniu z innymi stronami promującymi baskijskie niematerialne dziedzictwo, jest to wynik imponujący, gdyż większość z nich skupia się na zaledwie 3-5 dyscyplinach. W przypadku strony baskijskiej, *herri kirolak* prezentowane są również w ujęciu sportowo-kulturowym – wspomina się o gospodarskim rodowodzie sportów tradycyjnych, ale mowa jest również

¹³ Oprócz języka hiszpańskiego i baskijskiego są to: angielski, francuski, niemiecki, chiński, rosyjski, japoński i portugalski.

o organizowanych turniejach i pokazach, a dodatkowo informacje oferowane są w czterech językach (baskijskim, hiszpańskim, angielskim i francuskim).

Herri kirolak promowane są również na stronach baskijskich ośrodków miejskich. Tak dzieje się chociażby w przypadku największego miasta Kraju Basków – Bilbao. Wśród nich znajduje się ponownie *aizkolaritza*, *harrijasotzea* i *idi probak*, czyli przeciąganie kamiennych bloków przez woły, a do tego dodatkowo pelota baskijska i regaty *trainerak*. Każdorazowo oferowany jest krótki opis poszczególnych dyscyplin i wskazuje się również, gdzie można spodziewać się możliwości obejrzenia rywalizacji. W krótkim opisie historycznym dowiedzieć można się natomiast, że zwykle pokazy i mistrzostwa organizowane są przy okazji lokalnych świąt (związanych z patronami miasteczek, najczęściej w okresie od czerwca do września), ale także podczas targów i jarmarków. Ponadto, turystów odsyła się do wspomianej już strony Baskijskiej Federacji Gier i Sportów Baskijskich, która odgrywa niebagatelną rolę w ochronie dziedzictwa *herri kirolak*.

W przypadku stolicy regionu, Vitorii-Gasteiz, informacje zamieszczone w czterech wersjach językowych (hiszpański, baskijski, angielski i francuski) w oficjalnej zakładce dotyczącej turystyki na stronie urzędu miasta są, niestety, znikome [www.vitoria-gasteiz.org/wb021/...]. Turysta dowiedzieć może się jedynie, że sporty ludowe wzięły swój początek w pracach gospodarskich, zaś pokazy organizowane są w trakcie świąt ku czci Białej Madonny (*la Virgen Blanca*), patronki miasta, na początku sierpnia, ale też jako wydarzenia współtowarzyszące w trakcie świąt ku czci świętego Prudencjusza (hiszp. *san Prudencio*, 28 kwietnia).

Jeśli chodzi o informacje oferowane przez stronę internetową trzeciego co do wielkości miasta Kraju Basków – San Sebastian – nie różnią się one w zasadzie od tych wspomnianych w poprzednim akapicie w przypadku Vitorii-Gasteiz. Wspomniana jest jedynie *aizkolaritza* oraz *harrijasotzea*, ale nie pojawia się żadne odniesienie do wydarzeń organizowanych w mieście, a jedynie ponownie odsyłać do strony federacyjnej.

Promocja *herri kirolak* na stronach internetowych organizacji turystycznych wygląda o wiele prężniej w przypadku mniejszych miejscowości, takich jak Getxo, położone w obrębie tzw. Gran Bilbao, czyli aglomeracji wokół tego miasta. W tym przypadku wspomniane są, co prawda, te same aktywności (*aizkolaritza*, *harrijasotzea*, *pelota* i *sokatira*), ale turyście proponowana jest kompleksowa usługa, podczas której profesjonalni zawodnicy wprowadzają zainteresowanych w tajniki

każdej z dyscyplin, opowiadają o ich rodowodzie, a także demonstrują specyficzną technikę w każdej konkurencji. Co więcej, udział nie jest jedynie bierny, a każdy chętny może spróbować następnie swoich sił. Usługa produktu turystycznego oferowana jest, tak jak w poprzednich przypadkach, w językach hiszpańskim, baskijskim, angielskim i francuskim oraz bez ograniczeń wiekowych.

Zarówno w przypadku stron internetowych poszczególnych stolic prowincji, jak i krótkich filmów przygotowanych przez oficjalne biuro informacji turystycznej Kraju Basków i stronę *Visit Biscay* (w prowincji Bizkaia/Vizcaya), mamy do czynienia z ujęciem sportowo-kulturowym fenomenu baskijskich sportów tradycyjnych, przez co podkreśla się nierozzerwalny związek niematerialnego dziedzictwa *herri kirolak* z tożsamością i kulturą regionu. Ujęcie czysto sportowe, natomiast, występuje w ramach promocji wspomnianych wyżej dyscyplin w przypadku warstwy tekstowej zawartej na stronie ogólnobaskijskiej informacji turystycznej (turismo.euskadi.eus).

Poza ofertą lub wzmiankami na stronach internetowych poszczególnych miast i miasteczek Kraju Basków, turysta z pewnością natknie się na promocję *herri kirolak* przy okazji największych świąt lokalnych, ale również w mniejszych miejscowościach w trakcie świąt na cześć ich patronów. Jedną z takich okazji niewątpliwie jest *Aste Nagusia*, czyli Wielki Tydzień w Bilbao, trwający zwykle aż osiem (!) dni. Jak podają Buczkowska i Malchrowicz-Moško [2010, s. 28], „Obecnie Wielki Tydzień Bilbao ściąga do miasta rzesze turystów, nie tylko z Hiszpanii. Dzięki *Aste Nagusia*, stolica prowincji Bizkaia poprawiła swój wizerunek, sytuację ekonomiczną oraz nastroje mieszkańców”, a zatem całość produktu turystycznego, jakim jest to święto, skierowana jest zarówno na rynek wewnętrzny, jak i na zewnątrz do odbiorców zagranicznych.

W trakcie *Aste Nagusia*, w ostatnim przedpandemicznym roku¹⁴ organizowano codziennie przez cztery dni pokazy i zawody *herri kirolak*. Ich przebieg opisują również Buczkowska i Malchrowicz-Moško [2010, s. 29]: „[n]a placu El Arenal, w zabytkowej dzielnicy Bilbao, można oglądać drwali zmagających się w przerąbywaniu drewnianych pni na czas lub konkurujących w przepiłowywaniu pnia dwuosobową piłą ręczną. Są też zawody polegające na przebijaniu dużego, zwykle granitowego kamienia lub głazu za pomocą świdra lub łomu. Sport ten wywodzi się z tradycji wiercenia lub wybijania otworów w kamieniolomach celem założenia ładunku wybuchowego. Inna odmiana zawodów baskijskich siłaczy polega na przeciąganiu ważących kilkaset kilogramów

¹⁴ W latach 2020 i 2021 święto *Aste Nagusia* zostało odwołane.

bloków na odległość. Jest to sport wywodzący się z tradycji współzawodnictwa rolników, którzy po skończonej pracy popisywali się siłą i zręcznością”.

Jak widać, prezentowane są następujące odmiany *herri kirolak*: *aizkolaritza*, *trontzalaritza*, *harri zulaketa* i *giza probak*. Ponadto, program *Aste Nagusia* z 2019 roku podaje jeszcze dwie konkurencje: *txinga eramatea* (przenoszenie ciężarków) i *harrijasotzea* (podnoszenie kamiennych bloków) [www.bilbao.eus/...]. Brak jest, niestety, większych opisów poszczególnych dyscyplin, a zatem nie można stwierdzić, czy warstwa sportowa obudowana jest w jakikolwiek sposób treściami nawiązującymi do niematerialnego dziedzictwa kulturowego Basków i kwestii tożsamościowych.

Rycina 10. Konkurencja *trontzalaritza* (piłowanie drewna) w ramach świąt *Aste Nagusia*
Źródło: *periodistas-es.com* [20.06.2022]

Prabucki [2014a, s. 92], po czynnym udziale w *Aste Nagusia* i prowadzonych w jego trakcie badaniach etnologicznych w 2013 r., opisuje część poświęconą *herri kirolak* w następujący sposób: „[c]ieszyły się one naprawdę dużą popularnością wśród turystów. Najciekawsze były zawody we wspomnianym już rąbaniu drewna, podnoszeniu kamieni, przerzucaniu siana przez poprzeczkę i noszeniu ciężarów na odległość. [...] Zauważyłem, że ci zawodnicy, „baskijscy siłacze”, którzy brali udział w tych zawodach, byli traktowani przez widzów jak lokalni bohaterowie i gwiazdy sportu. Lokalna baskijska telewizja transmitowała to wydarzenie. Zawodnicy po zawodach byli przepytывani przez dziennikarzy. Rozdawali autografy i pozwalali turystom robić sobie z nimi zdjęcia. Ja również zrobiłem sobie zdjęcie z jednym z nich. Co było naprawdę ważne, każdy mógł dotknąć sprzętu używanego w trakcie zawodów,

a nawet spróbować np. podrzucić siano czy podnieść kamień. Było to niemożliwe (ich waga wynosiła od 100 do ponad 200 kilogramów). Niemniej jednak dla turystów kulturowych, a zwłaszcza sportowych, przyjemnością było obejrzenie ciekawych, nietypowych zawodów i bardziej osobistego poznania zawodników, sprzętu i kontekstu tej imprezy sportowej¹⁵.

Istotnym punktem na mapie kulturowo-sportowo-turystycznej Kraju Basków jest również Bilbao Basque Fest. Jest to wydarzenie organizowane – tak jak *Aste Nagusia* – w Bilbao w trakcie Wielkiego Tygodnia przez Wielkanocą, podczas którego łączy się baskijskie kino, muzykę i sztukę, tańce ludowe, gastronomię i tradycyjne sporty. Także w tym wypadku pokazy organizowane są przy rzece w centrum Bilbao na placu El Arenal, a dodatkowo odbywają się warsztaty sportowe *herri kirolak* dla rodzin. W tym przypadku, demonstrowanych jest większość z wymienionej wcześniej listy sportów tradycyjnych, a do tego zawodnicy jednego dnia (festiwal w 2022 r. trwał od 13 do 17 kwietnia) rywalizują w pentatlonie. Jak twierdzili sami organizatorzy na stronie tego festiwalu (link podany w wykazie bibliograficznym): „El Arenal zamieni się w wielki plac, gdzie można będzie cieszyć się na żywo tymi rozpoznawalnymi na całym świecie tradycyjnymi próbami”¹⁶.

Pokazy i zawody organizowane są praktycznie przy okazji każdego z większych świąt miast i miasteczek, co pokazuje również przykład tych organizowanych na cześć Białej Madonny (*la Virgen Blanca*) w Vitorii-Gasteiz [por. Mirgos 2020, s. 251], czyli administracyjnej stolicy Baskijskiej Wspólnoty Autonomicznej, a także na terytorium francuskiego Kraju Basków, gdzie w ramach świąt Bajonny (franc. *Fêtes de Bayonne*) również organizowane są pokazy i turnieje *herri kirolak*.

Oddzielną kategorią promocji baskijskich sportów ludowych objąć należy firmy organizujące aktywności, podczas których można spróbować swoich sił lub przynajmniej zobaczyć, jak przebiega rywalizacja. Ze względu na większą liczbę firm,

¹⁵ Tekst oryginalny: „They were really popular among tourists. The most interesting were contests in aforementioned chopping the wood, lifting the stones, tossing hay over the bar and carrying weights on distance. [...] I noticed that those contestants, “Basque strongmen” who took part in these competitions, were treated as local heroes and sport stars by the spectators. Local Basque television broadcasted this event. Players were interviewed after the competitions by the journalists. They were giving autographs and letting tourists take photos with them. I also took a photo with one of them. What was really important, everyone could touch the equipment used to the competitions and even try, for instance, to toss hay or lift a stone. It was impossible (the weight of them were between 100 and over 200 kilograms). Nevertheless, for cultural and especially sport tourists it was a pleasure to watch an interesting, unusual contest and to experience the contestants, equipment and context of this sport event more personally”.

¹⁶ Tekst oryginalny: „El Arenal se convertirá en una gran plaza para disfrutar en directo de estas tradicionales pruebas mundialmente reconocidas”.

zdecydowaliśmy się zaprezentować jedynie dwie z nich, reszta zaś znajduje się w wykazie stron internetowych.

Pierwszą z nich jest Jai Alai ('wesola gra' po baskijski, odniesienie do jednej z odmian peloty). Oprócz krótkiego opisu na stronie internetowej, oferują oni zainteresowanym możliwość spróbowania swoich sił w rąbaniu drewna na czas (*aizkolaritza*), podnoszeniu kamiennych bloków (*harrijasotzea*) i w zawodach w przeciąganiu liny (*sokatira*). Co więcej, aktywności prowadzone są przez doświadczonych zawodników i mistrzów we wszystkich trzech dyscyplinach. Sami organizatorzy podkreślają zaś w swojej ofercie na stronie internetowej, że uczestnik wydarzenia „będzie mógł spróbować *herri kirolak* na własnej skórze oraz lepiej poznać odrębny charakter Basków z bliska” [www.bilbaojailai.biz/es/...]. Same spektakle promowane są natomiast jako pokazy siły i zręczności mieszkańców regionu. Niejednokrotnie podkreślany jest również zapał w kultywowaniu tradycji przodków i praca na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, włączając w to folklor, pelotę baskijską oraz tradycyjne sporty i gry, a zatem łącznie mamy do czynienia z ujęciem sportowo-kulturowym. Wszystkie usługi i aktywności oferowane są po uprzednim wyborze terminu i wycenie, biorąc pod uwagę rodzaj *herri kirolak*, liczbę uczestników i miejsce, gdzie będzie miało odbyć się zaplanowane wydarzenie.

Podobny model funkcjonowania przyjęła firma Troka. W swojej ofercie posiada m.in. *gymkhanę*¹⁷, która pozwolić ma uczestnikom na zasmakowanie w pracach gospodarskich *baserritarrak* (baskijskich rolników, właścicieli wspomnianych już domów *baserri*) pod postacią gier i sportów tradycyjnych. Co więcej, organizatorzy podkreślają, że są w stanie dotrzeć w każde miejsce, a samo wydarzenie może odbyć się zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz. Jako przykładowe okazje to zorganizowania *gymkhany* podają m.in. lokalne święta, wieczory panieńskie i kawalerskie, imprezy urodzinowe itd. Sama aktywność przewidziana została na ok. dwie godziny, a koszt wynosi 250 euro przy 12 osobach. Tego typu zawody organizowane są również w ramach spotkań integracyjnych w różnego rodzaju firmach. W ich trakcie uczestnicy próbują swoich sił w unoszeniu beli siana za pomocą liny (*lasto altxatzea*), przeciąganiu liny (*sokatira*), przenoszeniu ciężarków (*txinga eramatea*), zbieraniu

¹⁷ Chociaż tradycyjnie definiowana jest w języku polskim jako 'zawody hipiczne dla dzieci' lub 'wyścigi samochodowe, kolarskie lub motocyklowe ze sztucznymi przeszkodami' (na podstawie *Słownika języka polskiego PWN*), mające na celu podkreślić zręczność i odwagę zawodników, w języku hiszpańskim jej znaczenie odnosi się głównie do tej drugiej części i przyjmuje się, że jest to rywalizacja w grupach, podczas której uczestnicy muszą pokonać próbę lub serię prób zręcznościowych, siłowych lub sportowych.

kolb kukurydzy (*lokotx biltzea*) czy też w przeciąganiu kamiennych bloków (*giza probak*). Poza tym, Troka organizuje podobne imprezy integracyjne również w porozumieniu z lokalnymi producentami cydru (*Sidrería Petritegi/Petritegi Sagardotegia*) i winiarnią Berroja, specjalizującej się w delikatnym białym winie *txakoli*. W odróżnieniu od oferty Jai Alai, Troka szczególnie podkreśla sportowy charakter aktywności, odwołując się do zręczności, siły, równowagi i koordynacji ruchowej, a zatem do wyzwań, jakie czekają ewentualnych uczestników.

Rola *herri kirolak* w turystyce Kraju Basków

Z informacji podanych powyżej wywnioskować można, iż *herri kirolak* zdecydowanie nie są jeszcze siłą napędową baskijskiej turystyki, a określić można je mianem kulturowego dodatku. Pomimo prób zwrócenia uwagi turystów z zagranicy (poprzez informacje głównie w językach angielskim i francuskim, a czasami także niemieckim, chińskim czy japońskim), często strony internetowe i publikacje wydziałów turystyki w poszczególnych miastach traktują ten temat bardzo pobieżnie i nie oferują konkretnych możliwości uczestnictwa w takich wydarzeniach lub podejrzania rywalizacji, a skupiają się jedynie na podaniu ogólnych informacji o świętach lokalnych, podczas których zwykle odbywają się pokazy i mistrzostwa *herri kirolak*. W tym aspekcie lukę wypełniają federacje sportów baskijskich i prywatne agencje, przybliżające baskijskie sporty ludowe chociażby w ramach integracji firmowej i dbające również w tym aspekcie o ochronę dziedzictwa kulturowego Basków.

Ponadto, zwraca uwagę zawężenie kategorii baskijskich sportów ludowych do zaledwie 3-5 sztabdardowych dyscyplin (chlubnym wyjątkiem może być strona *Visit Biscay*, która wymienia aż 14 sportów), co skazuje pozostałe z nich na mniejsze zainteresowanie i mniejsze możliwości finansowania i rozwoju. Najczęściej wspomniane są *aizkolaritza* (rąbanie drewna) i *harrijasotzea* (podnoszenie kamiennych bloków), a oprócz nich jeszcze *sokatira* (zespołowe przeciąganie liny) i zawody w przeciąganiu kamiennych bloków przez woły (*idi probak*). Poza tymi dyscyplinami *herri kirolak* promowane są zwykle również pelota baskijska (najbardziej międzynarodowy ze sportów baskijskich, znany również jako *jai alai* („wesola gra”, popularny również w USA czy Meksyku) oraz regaty łodzi zwanych *trainerak*.

Z pewnością oferta pokazów i aktywności związanych z baskijskimi sportami tradycyjnymi skierowana jest przede wszystkim w ramach promocji wewnętrznej na

rynek rodzimy – do mieszkańców Kraju Basków chcących lepiej poznać własną kulturę, przedstawić ją młodszemu pokoleniu, wrócić do czasów dzieciństwa, kiedy wielu z nich miało jeszcze do czynienia z pracami gospodarskimi w tradycyjnych baskijskich *baserri* lub uprawiało *herri kirolak* w swojej okolicy. Drugą grupą odbiorców wydają się turyści z innych regionów Hiszpanii, którym o wiele łatwiej dotrzeć będzie do informacji na temat miejsca organizacji pokazów bądź turniejów i mistrzostw, czasami po prostu zasięgając języka. Świadczyć o tym może chociażby fakt, że informacje o zawodach i pokazach publikowane są również w lokalnej prasie (np. *El Diario Vasco*). Do tego typu informacji turyści zwiedzający Kraj Basków przez kilka dni najczęściej nie docierają.

W tym kontekście warto nadmienić, iż rozszerzenie ochrony baskijskich sportów ludowych, idąc chociażby za przykładem działań we Flandrii, byłoby na korzyść zachowania dziedzictwa Basków, zaś wniosek do UNESCO o włączenie *herri kirolak* na oficjalną listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego mógłby rozbudzić większe zainteresowanie turystów zagranicznych. Niestety, ten ostatni punkt może nieść za sobą również trudne do przewidzenia zagrożenia dla całości zbioru sportów tradycyjnych. Jak wykazaliśmy, już teraz *herri kirolak* redukowane są do zaledwie kilku dyscyplin, szczególnie podczas większych pokazów i festiwali, zaś napływ większej liczby turystów mógłby ten zanik mnogości sportów jeszcze pogłębić w sytuacji, gdy prezentowane będą jedynie te najbardziej widowiskowe (jak chociażby podnoszenie kamiennych bloków), co stanowiłoby duże uproszczenie i zredukowanie całej gamy przykładów tego rodzaju niematerialnego dziedzictwa Basków do przygotowanej jedynie na potrzeby turystów atrakcji i niejako oderwać ją od tożsamości kulturowej tego regionu. Innym problemem i długofalowym zagrożeniem jest dekontekstualizacja baskijskich sportów, która, jak zauważa cytowana wyżej Egibar Artola [2005, s. 164], już postępuje, gdyż zawodnicy rywalizują jedynie w obrębie federacji, zaś nie są organizowane żadne większe spontaniczne rozgrywki czy zawody¹⁸ (nawet napędzane wspomnianymi wcześniej zakładami bukmacherskimi).

W przypadku baskijskich sportów tradycyjnych trudno jednoznacznie określić, który z komponentów – sportowy czy kulturowy i związany z dziedzictwem

¹⁸ Lepiej wygląda sytuacja z pelotą baskijską, która, dzięki sieci *frontonów*, czyli miejsc do rozgrywania meczów, nadal funkcjonuje jako codzienna, spontaniczna rozrywka i nie jest rzeczą rzadką trafienie na organizowany amatorsko mecz.

niematerialnym – stanowi większą siłę przyciągania turystów, ponieważ kwestia ta zależy, naszym zdaniem, od indywidualnego rozłożenia akcentów. Tym samym ktoś nastawiony na poznawanie kultury danego obszaru poprzez podróże i turystykę może podejść do kwestii *herri kirolak* jako do części tożsamości Basków, zaś inna osoba skupi się w większym stopniu na kwestiach sportowych oraz rywalizacji i nie będzie zwracać bacznej uwagi na kwestie tożsamościowe czy kontekst historyczno-kulturowy. A zatem kwestie, czy mamy do czynienia z turystyką kulturową i funkcjonującą w jej ramach turystyką śladami dziedzictwa kulturowego [por. Mikos von Rohrscheidt, Plichta 2021, s. 313], czy jest to bardziej turystyka sportowa pozostaną nierozstrzygalne w definitywny sposób, ponieważ sporty tradycyjne stanowią nieodłączny element baskijskiej kultury.

Jak zauważa Prabucki [2013b, s. 211]: „[d]la Basków ich własne sporty i gry stanowią element tożsamości kolektywnej, dzięki której mogą oni manifestować w sposób bardziej pokojowy własną tożsamość i wzmacniać poczucie wspólnotowego «ja». Jednocześnie nie zaniedbują badań nad tą sferą kultury, wiedząc, jak ważna jest ona we współczesnym świecie”. *Herri kirolak* pełnią zatem z jednej strony rolę edukacyjną dla przyjezdnych (zdecydowanie bardziej w aspekcie kulturowym niż sportowym), najczęściej nieświadomych kultywowania ich przez mieszkańców regionu, a zatem spełniają podstawową rolę działań promocyjnych wymienionych w części teoretycznej, jaką jest uświadamianie przyjezdnym istnienia samego regionu, a także możliwości i walorów danego obszaru. Z drugiej zaś strony i jeśli chodzi o pozostałe wymienione w części teoretycznej cele marketingu terytorialnego, sporty tradycyjne wzmacniają tożsamość kulturową Basków i ich poczucie baskijskości [szerzej Mirgos 2015], a również promują pozytywny wizerunek regionu i jego mieszkańców, co może w przyszłości zaowocować przyciągnięciem większej liczby turystów. Treść potencjalnego przekazu promocyjnego może odwoływać się zatem zarówno do edukowania turystów, a zatem możliwości odkrycia przez nich i zafascynowania się baskijską kulturą i dziedzictwem, jak i do podkreślania baskijskiego charakteru tradycyjnych sportów. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że promocja *herri kirolak* na polu turystyki przyczynia się do ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego tego obszaru poprzez zwiększenie świadomości zarówno mieszkańców, jak i przyjezdnych.

Niezależnie od walorów produktu turystycznego, jakim stały się również tradycyjne sporty, przez Basków są one traktowane z szacunkiem i obserwowane

z żywym zainteresowaniem. Jak podsumowuje Mirgos [2020, s. 253]: „[t]radycyjne sporty *herri kirolak*, oparte w dużej mierze na sile i zręczności i wywodzące się z dawnych prac, cieszą się wielką popularnością w Baskonii. Wielu obserwatorów przyciągają choćby zawody *harrijasotzaileak*, którzy podnoszą ciężkie głazy, czy przerabujących na czas drewno *aizkolariak*”.

Bibliografia

- Aguirre Franco, R., 1983, *Deporte rural vasco*, Txertoa, San Sebastian.
- Alejsiak, W., 2016, *Turystyka sportowa - przyczynek do dyskusji nad definicją oraz problematyką badawczą*, „Turyzm”, nr 26 (1), s. 91-94
- Barandiarán, S., 1963, *El euskera y sus semejanzas con el dravídico*, „Arbor”, nr 54 (207), s. 280-297
- Bähr, G., 1934, *El vasco y el camítico*, „Revista internacional de los estudios vascos = Eusko ikaskuntzen nazioarteko aldizkaria (RIEV)”, nr 25 (2), s. 240-244
- Buczkowska, K., Malchrowicz-Mośko, E., 2010, *Fiesty hiszpańskie – jeszcze święta lokalne, czy już tylko atrakcje dla turystów?*, „Turystyka Kulturowa”, nr 4/2010, s. 17-37
- Cayero Alkorta, R., Sagastume Fernández, R., 2005, *Modalities of herri kirolak for the new generations*, [w:] C. Urdangarin Liebaert, J. Etxebeste Otegi (koord.), *Euskal jokoa eta jolasa. Transmitting the Basque heritage through games and play*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia/Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz, s. 179-197
- Cieślak-Florczyk, M., 2014, *Analiza strukturalna stron internetowych głównych polskich partii politycznych*, „Świat Idei i Polityki”, nr 13, s. 23-35
- Egibar Artola, M., 2005, *Herri kirolak: sports activities which specifically contribute to the promotion and the enjoyment of the emotion of sports*, [w:] C. Urdangarin Liebaert, J. Etxebeste Otegi (koord.), *Euskal jokoa eta jolasa. Transmitting the Basque heritage through games and play*, Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia/Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz, s. 158-178
- Jamieson, W., 1998, *Cultural Heritage Tourism Planning and Development: Defining the Field and Its Challenges*, „APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology”, nr 29 (3/4), s. 65-67
- Kaczmarek, J., Stasiak, A., Włodarczyk, B., 2005, *Produkt turystyczny*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Kurlansky, M., 2000, *The Basque History of the World*, Vintage Books, Londyn
- Malchrowicz, E., 2015, *Blaski i cienie turystyki sportowej*, portal Post-turysta.pl, esej nr 52 [<https://post-turysta.pl/artykul/blaski-i-cienie-turystyki-sportowej>]
- Mikos von Rohrscheidt, A., 2016, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy* (wyd. 3, popr. i rozsz.), Wydawnictwo KulTour.pl, Poznań
- Mikos von Rohrscheidt, A., Plichta, P., 2021, *Dziedzictwo w turystyce kulturowej – wprowadzenie do kolekcji tematycznej czasopisma naukowego „Turystyka Kulturowa”*, „Turystyka Kulturowa”, nr 3 (120), s. 313-329
- Mirgos, K., 2011, *Etxe jako baskijskie słowo-klucz*, „Studia Europaea Gnesnensia”, nr 3/2011, s. 165-174
- Mirgos, K., 2015, *Euskaltasuna. O byciu Baskiem we współczesnym świecie*, „Etnografia Polska”, t. LIX, z. 1-2, s. 45-64
- Mirgos, K., 2020, *Gure. Historie z Kraju Basków*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec

- Murzyn-Kupisz, M., 2003, Historia i kultura Kraju Basków, [w:] Z. Górka, J. Więclaw (red.), *Badania i podróże krakowskich geografów*, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Kraków, s. 181-188
- Nosal, P., 2011, Między lokalnością a globalnością. Sport a konteksty tożsamości grupowej, [w:] T. Sahaj (red.), *Od fana do chuligana*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań, s. 21-41
- Nosal, P., 2011, *Technologia i życie społeczne. Analiza relacji na przykładzie współczesnego świata sportu* [rozprawa doktorska]. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- Nosal, P., 2015, *Społeczne ujęcie sportu. (Trudne) definiowanie zjawiska i jego dyskurs*, „Przegląd Socjologii Jakościowej”, nr 11/2, s. 16-38
- Panasiuk, A., 2006, *Marketing usług turystycznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Prabucki B., 2012, *Traditional sports as an attractive form of physical recreation and cultural tourism* [w:] W. Siwiński, B. Pluta (red.), *Teoria i metodyka rekreacji ruchowej w świetle aktualnych badań (Theory and methodology of physical recreation in the light of current research)*, Poznań, s. 191-208
- Prabucki B., 2013a, *Sport, globalizacja i etniczna tożsamość. Przykład baskijski*, „Kultura – Historia – Globalizacja”, nr 14, s. 261-278
- Prabucki B., 2013b, *Badanie tradycyjnych sportów i gier jako perspektywiczny obszar badawczy*, „Homo Ludens”, nr 1(5)/2013, s. 205-217
- Prabucki B., 2014a, *Basque festival Aste Nagusia as an interesting example of cultural and sport tourism attraction* [w:] F. Dias, S. Oliveira, J. Kosmaczewska, Â. Pereira (ed.), *New Trends in Tourism Research. A Polish perspective*, Tourism Research Group of Polytechnic Institute of Leiria, Leiria, s. 80-98
- Prabucki B., 2014b, *Pierwiastek ludyczny we współczesnym sporcie. Analiza na przykładzie sportów tradycyjnych*, „Zabawy i zabawki. Studia Antropologiczne”, nr 12 (2014), s. 136-153
- Prabucki B., 2016, *Sporty tradycyjne jako elementy kulturowej tożsamości europejskiej. Analiza na przykładzie wybranych grup etnicznych i narodów* [rozprawa doktorska]. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu
- Prabucki, B., 2017, *Small Nation, Big Sport Basque Ball – Its Past and Present Cultural Meanings for the Basques*, „The International Journal of the History of Sport”, nr 34:10, s. 943-956
- Prabucki, B., 2022, *Traditional Sports and Games in the Contemporary World: The New Face of Sport?*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge
- Rawski, M., 2010, *Wybrane trudności realizacji aspektu czynnościowego w marketingu terytorialnym*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 56, s. 61-73
- Sasińska-Klas, T., 2014, *Analiza dyskursywna i jej zastosowanie w badaniach na gruncie nauk społecznych* [w:] P. Borowiec, R. Kłosowicz, P. Ścigaj (red.), *Odmiany współczesnej nauki o polityce* (tom 1), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 423-435
- Szromnik, A., 2007, *Marketing terytorialny. Miasto i region na rynku*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa
- UNESCO, 2003, *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*
- UNESCO, 2017, *Traditional Sports and Games, challenge for the future*
- Zajadacz, A., 2016, *Turystyka sportowa - próba zdefiniowania pojęcia*, „Turyzm”, nr 26 (1), s. 103-105
- Zawadzki, P., 2013, *Promocja regionu turystycznego na przykładzie kampanii „Tajemniczy Dolny Śląsk”*, „Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu”, nr 30, s. 435-447

Wykaz stron internetowych organizacji i wydziałów turystycznych, wymienionych festiwali i firm realizujących pokazy i aktywności związane z *herri kirolak*

Álava Turismo: <https://alavaturismo.eus/es/> [24.08.2022]
 Aste Nagusia: www.bilbao.eus/astenagusia/astenagusia2019.pdf [16.06.2022]
 Bilbao Basque Fest: <https://basquefest.bilbao.eus/programa-dia-a-dia/sport/> [20.06.2022]
 Departament ds. Turystyki w Bilbao: www.bilbaoturismo.net/BilbaoTurismo/es/deportes_2 [14.06.2022]
 Departament ds. Turystyki w Getxo: www.getxo.eus/es/turismo/que-hacer/deporte-rural-getxo [16.06.2022]
 Departament ds. Turystyki w San Sebastian: www.sansebastianturismoa.eus/en/to-do/plans-in-san-sebastian/sport-city-basque-sports/local-and-traditional-sports [16.06.2022]
 Departament ds. Turystyki w Vitorii-Gasteiz: www.vitoria-gasteiz.org/wb021/was/contenidoAction.do?idioma=es&uid=b2c6806_168796f99e1__7e94 [14.06.2022]
 Gipuzkoa Turismo: <https://www.gipuzkoaturismoa.eus/es/inicio> [24.08.2022]
 Herri Kirol: <https://herrikirol.com/oferta-de-eventos/> [24.08.2022]
 Inguru Abentura: <https://www.inguruabentura.com/actividades-eventos-celebraciones/herri-kirolak/> [24.08.2022]
 Jai Alai: www.bilbaojaialai.biz/es/tradiciones-vascas/deportes-rurales#.Yq8-wGBrioo [20.06.2022]
 Jaiekin: <https://jaiekin.com/otros-servicios/bihurri-herri-kirolak/> [24.08.2022]
 Kirik: <http://www.kirik.com/servicios/fiestas-parques/juegos/> [24.08.2022]
 Ogiñobaskijska Informacja Turystyczna: <https://turismo.euskadi.eus/deportevasco/> [12.06.2022]
<https://web.archive.org/web/20210619025042/https://turismo.euskadi.eus/es/top-viajes/deporte-rural-vasco-en-vivo/aa30-12378/es/> [12.06.2022]
www.youtube.com/watch?v=EPkeeYRZYvg [14.06.2022]
www.youtube.com/watch?v=AsdKxbXsP3k&t=7s [14.06.2022]
 Troka: www.troka.com/es/berroja-herri-kirolak-deporte-rural-team-building/ [20.06.2022]
www.troka.com/es/ginkana-baserri-euskadi/ [20.06.2022]
www.troka.com/es/herri-kirolak/ [20.06.2022]
www.troka.com/es/petritegi-herri-kirolak-deporte-rural-team-building/ [20.06.2022]
 Visit Biscay: <https://www.visitbiscay.eus/es/-/vive-las-raices-de-bizkaia> [24.08.2022]
<https://www.visitbiscay.eus/es/-/ongi-etorri-basquelovers-> [24.08.2022]

Pozostałe źródła internetowe

<https://agenda.diariovasco.com/evento/herri-kirolak-572362.html> [16.06.2022]
<https://cafebabel.com/pl/article/sportowe-dyscypliny-z-baskonii-od-pol-uprawnnych-po-wlasne-igrzyska-olimpijskie-5ae006e7f723b35a145e145e/> [14.06.2022]
www.eitb.eus/es/pueblos-ciudades/detalle/6555090/fiestas-baiona-2019-comienzan-fiestas-baiona/ [20.06.2022]
www.eustat.eus/elementos/ele0014700/poblacion-de-la-ca-de-euskadi-por-ambitos-territoriales-lengua-materna-y-lengua-hablada-en-casa/tblo014754_c.html [12.06.2022]
www.herrikirolak.eus/ [12.06.2022]
<https://herrikirolakbizkaia.eus> [12.06.2022]
<https://herrikirolakbizkaia.eus/wp-content/uploads/2020/07/HERRI-KIROLAK-IKASTAROA-BIZKAIA-1.pdf> [24.08.2022]

<https://herrikirolaknafarroa.org/origen-y-evolucion/> [12.06.2022]
<https://ich.unesco.org/en/RL/camel-racing-a-social-practice-and-a-festive-heritage-associated-with-camels-01576> [24.08.2022]
<https://ich.unesco.org/en/RL/grass-mowing-competition-custom-in-kupres-01512> [24.08.2022]
<https://ich.unesco.org/en/RL/kok-boru-traditional-horse-game-01294> [24.08.2022]
<https://ich.unesco.org/en/BSP/programme-of-cultivating-ludodiversity-safeguarding-traditional-games-in-flanders-00513> [24.08.2022]
<https://ich.unesco.org/en/RL/traditional-korean-wrestling-ssirum-ssireum-01533> [24.08.2022]
www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=23988 [12.06.2022]
www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=10262 [12.06.2022]
<https://periodistas-es.com/aste-nagustia-2013-bilbao-13478> [20.06.2022]
<https://sjp.pwn.pl/szukaj/gymkhana.html> [16.06.2022]

Basque traditional sports – *herri kirolak* – and its role in tourism in the Basque Country

Abstract

Many people's first associations with sports tourism make them think of the Olympic Games or major football tournaments. However, sport tourism, or even sport and culture tourism, can also be carried out on a regional scale. This is most often the case with Basque folk sports, the so-called *herri kirolak*. This article outlines the panorama of these traditional sports and also considers the issues of their promotion on the Internet and their role in Basque tourism. The first part of the article also includes a brief characteristics of the region itself, followed by a concise description of the different *herri kirolak* disciplines classified accordingly. In the part related to tourism, what is described are the existing forms of promotion of Basque folk sports on websites by individual official tourist information offices and departments, as well as by companies organising events and having *herri kirolak* shows in their offer. The observations show that these sports are not yet the driving force of Basque tourism, but that they play an educational role for visitors and strengthen Basque cultural identity.

Keywords: traditional sports, *herri kirolak*, the Basque Country, tourism promotion, sports and cultural tourism